VARIJACIJE (V)

najpre studenica

za tanju lukijanov

1. Umivena i sama, skrštenih ruku i ne žureći nikud, gradjevina se poverava vazduhu i oku.

Kao da su na kolena popadale sve šume, one stare, čipkaste i ove mlade, pomamne koje mirišu na dunje i jabuke. Kao da su na usta, na sluh došle godine dvanaeste, kada se ljubičasto nebo uzdiže kao kube i kada se glas ptice tako preduboko utkiva u belu zoru putnika i djaka. Kao da su promaje postale tople i pretvorene u zrak, u porok zraka nad bačijama i tvrdjavama. Kao da je trava počela da raste sa samog dlana pesnika *Javne ptice*, što je doprla unutra, u manastir pa sada ni kljunom ni gromom ne može napolje.

Kiša je mirisala na tek posečena stabla, na jesen kada se popesmo u manastirsko dvorište. Kao viseći mostovi oblaci se vraćahu u ovaj zavičaj, a na čistom jesenjem licu manastira okrenuše se nezagrejane ptice i skupiše se na zakletvu visoki andjeli kao da će gospodar Stevan Prvovenčani za koji čas naići lov loviti. Sekire i surova diletantska ruka ne naljutiše te freske jer im ostaviše lik koji se ne svidja ni u vremenu, ni u prostoru. Obilje koraka davnih, bosonogih, čuli smo pre svojih. Bilo nas je tek šestoro, a kao da smo imali korak predškolske dece. Sa prozora su silazile magle kao zabradjene žene a napolju je podnevno sunce pomagalo brdima da se podignu do naših ramena. Studene vode išle su put nevidljivog uvira. Bela predja Radosavljeve priprate sa sljemenom, koje je opsena veličine kratkotrajne ljubavi i vlasti, topila se snežno.

Smišljali smo reči, uzalud. Svesrdna snaga ptica ostala je za proleće kada ćemo biti dukčiji, samo malo drukčiji i stariji i kada će Studenica kao krčag što svetli svojim zadnjim kapima dolaziti u san, u radno vreme sna, kao Sredozemlje što dolazi sja jem opsene i opsenom zavičaja. Sebični kad se nadjemo pred upornom lepotom, odlazimo još sebičniji, kao da smo na tom ridjem proplanku mi prvi poboli kočeve i podigli skele. U prenaseljenim očima ostaje taj prvobitni motiv za gradjenje, i mi više nismo sigurni da li će tu, pored čipkastih vezova manastirskog kamena, nići novi plemeniti kamen ili luckasto lepa linija dostojna Kandinskog.

2. Nasukavši se na sopstvenom kršu i kamenu metaforične ležerne ocene pesnika Rastka Petrovića, antologičar kome analogije nisu nikako smele biti tudje, *Zoran Mišić* glavom i bradom, založio se u pseudokvalifikovanoj reviji „Danas" (bar što se tiče književnosti i književne politike) za zagrljajnu vezu tradicije i savremenosti, očigledno odaniji, i u toj odanosti jednostraniji, u prilog tradicije ne mnogo očišćene od mecenatske tamjanske mire. Vidovitost za prošlost, to je u redu. Ali, sva vidovitost za prošlost sve prošliju može se, mora se, u ovako prejako metaforičnoj improvizaciji učiniti više igrom nego stvaranjem, više opsesijom nego dijalektikom.

3. „Odrekao se nagrade od 700.000 dinara u korist kulturnih i sportskih organizacija" — naslov je pseudokulturnog članka u „Borbi" od 24. novembra 1961. godine. Čovek koji se odrekao nagrade, čovek-mecenat nije nikakvi dositejevski ludjak već direktor poljoprivredno-industrijskog kombinata Belje! Dakle, vrlo poslovni, vrlo poslovno dati subjekt. Voleo bih ipak da čujem u čije će se crne fondove za kupovinu Bečejaca, Frančeskina ili Pantelića, neopozivo fudbalera, uliti ova tisuća sentimentalija jednog, u krupnom naslovu ishvaljenog darivaoca.

4. Kruševačka *Bagdala*, konvejerski odjednom izdaje pesničke knjižice onih već otudjenih pisaca stihova koji, osećajući se u svojim pesmama kao u ututkanom, sebičnom turgenjevskom gnezdu, snobovski i sitnoposlovno, bez kriterijuma i odgovornosti, proizvode sonete do kraja verbalističke i beli verz do kraja ritualan i reproduktivan. Njihove zablude, medjutim, hitro sankcioniše jedan deo književne kritike koja u stilu kratkometražnih metaforičnih filmova, samozvano i svaštarski blebetavo u toj jednogodišnjoj pesničkoj pečenci nalazi i zlato i srebro i srmu.

„Književne novine" sa revoltom i maskom objektivnosti pobadaju na kolje poetske i poetski dijalektične eseje Oskara Daviča, a evo gde nesrazmerno i štedro i sa polupismenim lažima blagosiljaju pesničku kantilenu koju inače dobronamerno „Mladо pokolenje" i takodje dobronamerna kruševačka *Bagdala* preradjuju u čitave iluminacije.

5. Već mesecima ni vesti ni pisma od novopečenog Parižanina Miće Danojlića. Pomalo ga zaboravljaju, pomalo ga otpisuju. Onda dolazi, srećom nimalo dramatična vest da se razlupao u nekoj saobraćajnoj gužvi. Pesnik je napustio svoju Sumadiju, svoje šljive i provincije, i sada ih možda sanja, uporno ih sanja i priziva dobijajući tek sada pravo na njihovu moralnost.

6. Osim svoje poezije, osim tog kadifenog poglavlja, koje je vrlo lako moglo i neispisano, upušteno da ostane da je samo jedan trenutak pesnikove biografije bio ekspanzivniji ili praktičniji — *Božidar Šujica* nema ništa drugo sa čime se prezentuje, ponosi ili pati. Nerazvijen kao ličnost, čak bez ekvivalenta klasicističkog obrazovanja, zvanično zaljubljen u lirske juriše Oskara Daviča, a nezvanično obuzet mističnom samoćom Tina Ujevića, on ostaje munjevito sugestibilna poetska ličnost koja bi dušu dala za simbolističke analogije da nije, nehotično, nesvesno, sanovito izmirila nadrealističku lakoću iznenadjenja i šarm starih, strogih majstora. Istovremeno „Prestupne noći" vaskrsavaju pronalaske u oblasti rime i „petostihovnih" konstrukcija, i hijerarhiju jedva dosegnutih, jedva ulovljivih utisaka. Pesnik je najmanje koristio aluziju naslova svoje knjige, ali je zato ostao dosledan sluga godišnjih doba i neurotizovanih geografskih pojmova, iako ni jednog trenutka ne doznajemo konkretnost putovanja ili čak pramen želje za putovanjem. Sunce i reke, svetlost i sjaj, senke i požar one su duboke i osnovne imenice koje se simbolistički zloupotrebljavaju ali nikad na štetu cele poeme, ili pevanja. U tom smislu pojava Božidara Šujice je ravnopravna sa ranim pesmama Branka Miljkovića, stihijnost nesvesnih utisaka ipak je u moći njihova jezika i njihove sintakse, čak i kada je ona pomalo rekvizitarna, starinska. Šujica je prema tome podložan opštim mestima ali krajnja nekonkretnost njegovog doživljaja dosledno pokriva i ovu pojavu i ovu slabost.

7. U modi je da se sa svih strana, od afektivne malogradjanske do super književne i super tempirane „na totalnost" književne kritike koju je osobito lansirao takozvani zagrebački pesnički koncert preko svojih terećerazrednih, osnovačkih, mag netofonskih, ciktavih, enciklopedijskih, sitničarskih, insekatskih saradnika, a koji je takodje na crti svoje raskokodakane literarne objektivne, skoro naučne, skoro sintetičke sekvence, podvodno i nizvodno prihvatila beogradska revija „Danas", — u modi je, dakle, da se, bez sluha i bez pravih razloga, bez poezije i bez poetike, bez prirode lepote i bez osećanja stvaralaštva, busadžijski i budžaklijski napadaju stihovi, tekstovi, romani i eseji *Oskara Daviča*, koji je postao psihološkim trnom u oku čitavoj jednoj seriji mediokriteta koji, zahvaljujući demokratiji i javašluku svaštarskog mišljenja i kritike, mogu olako, u prolazu da napišu i ovako lažnu ni malo bezazlenu rečenicu:

„Luksuzna je i krhka ova proza i publicistika (reč je o knjizi Dušana Matića „Na tapet dana", M. M.) ali zato ništa manje draga; nije to ni glomazna Marko-Ristićeva, razudjena i intelektualna aparatura, ni Daničov kapric i površina, koji su zajedno sa ovim ponikli iz tla nadrealizma."

Ovaj citat, ovo parče nadjeno je u članku Zorana Petrovića u studentskom listu „Vidici" 62-63. Objavljena je čitava jedna laž, neistina, grubost, dezinformacija kao da je, u toj veštačkoj analogiji, pesnik „Pesme", površni pisarčić i kupikrastavčić, kao da je jedino ponikao i jedino ostao u tom mistifikovanom nadrealizmu, kao da je živeo u gluvilu književne republike, i kao da je čekao da ga jedna blebetava zoranijada povuče za uvo i izvede na bajagi objektivno sudište. U modi je, velim, da se sa svake strane, sa draperijama i krpicama samozvane objektivnosti, udaraju packe pesniku Oskaru Daviču, da mu se čitaju lekcije i pridike i da se diskvalifikuje šansa njegove poezije, humanost njegovog stava, žedj njegove poruke. Nije li u tom besomučnom ignorantskom koncertu jedan od karakterističnih glasova i onaj koji čitamo, koji čujemo u časopisu „Naše teme". Evo šta piše (na marginama Davičove knjige „Pre podne") izvesni Robert Tomović:

„Poezija nije kemija, nije jedinjenje riječi, ona je totalitet čovjekovih kreativnih snaga.

Umjetnost ne treba na sebi etiketu avangarde. Zar ima umjetnosti koja nije avangarda?"

Tako se zoranovska teza o površnosti i nadrealističkoj plitkoći Oskara Daviča pomaže robertovskom tezom o „totalitetu čovjekovih kreativnih snaga", koji, taj totalitet kao da je sasvim nepoznat, tudj i dalek pesniku Daviču. I Robert Tomović je takodje pritisnut mitom o nadrealizmu, i Robert takodje zoranovski utvrdjuje davičovsku nadrealističku prizemnost, i Robert takodje sa bajatom krempitom objektivnosti u ustima šušketa o avangardi i o umetnosti koja „ne treba na sebi etiketu avangarde".

Toliko neveštine i toliko dezinformacija, toliko kamena smutnje i toliko bukvalnih kamenica u jedan poetski organizam, toliko starmale, deklamatorske i deklarativne mladosti, toliko objektivnosti isisane iz malog profesorskog prstića i toliko folirantske estetike i poetike, odavno nije bilo strpano u časopise i listove koji, počev od beogradske „Politike" i njene književne obračunaške rubrike, kada su u pitanju ti maltene bauci i djavoli nadrealizma, pa sve do

mateja matevski

DRVO U UVALI

1.

Postoji jedno malo drvo
usamljeno i ružno što se njiše
u uvali crno čamljenje crno

Dve grane ima i trup i ćutanje
i liči na čoveka koji je mnogo patio
zabijenog i zakopanog u zemlju

I ne pamti mnogo dana
ni sneg ni kišu ni vetrove ni trave
ni ptica u njemu gnezdo ne tka

Stoji tako golo kao krst
i kao čovek zabijen u zemlju
mrtvac rekao bi u lice ti se smeje

Peščana usta i trup od kamenja

2.

Suvo ovo drvo i samo
ima oči od vetrova južnih
koje gledaju preko mnogo zalazaka

Ali vetrovi ne dolaze u ovu uvalu
zaboravljenu od boga i od svega
u mraku što se hladi

I vode i tamne stene se ruše
sa krikom zverova
da bi mu glodale kore

A ono ipak stoji rekao bi u letu
hrane ga vetrovi sanjani
koji gledaju preko mnogo zalazaka

Ni zalazak nije zalazak u ovoj uvali

3.

Jer gde nema sunca nema ni praskozorja ni zalaska
ni mrak nije onaj mrak pred kojim se plače
ni prostora nema ni vremena ni usamljenosti

Sve je gluvo. Ništa ne postoji.
A drvo ipak raste. Raste polako.
Neznajući.

Tamo samo zemlja sporo govori
da se nešto dešava.
I ima jedan tanak izvor u njoj
koji sve zna.

Sa makedonskog preveo Vlada UROŠEVIĆ
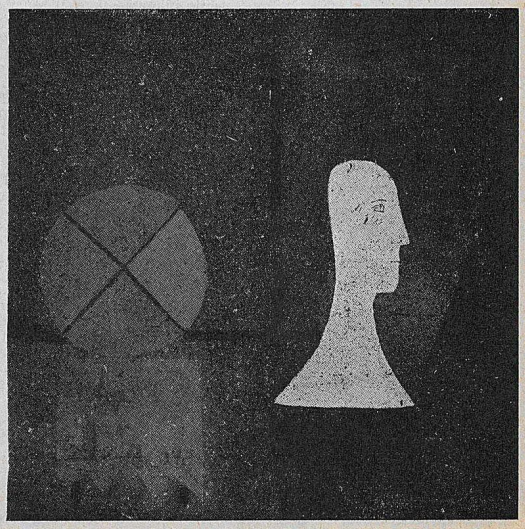
ankica oprešnik — *bela žena, 1960.*